

ONA TILIDA SINTAKTIK TAHLILNING O'RNI

Xaqqulova Dishoda Abduvasiyevna

Osiyo xalqaro universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tilida sintaktik tahlilning o'rni va ahamiyati chuqur tahlil qilinadi. Unda sintaktik tahlilning nazariy asoslari, metodologiyasi, til strukturasi va gap tuzilishining ichki mantiqiy bog'lanishi, shuningdek, tilshunoslikning turli yo'nalishlarida uning o'rni haqida so'z yuritiladi. Maqolada til pedagogikasi, tarjima va adabiyot tahlili sohalarida sintaktik tahlilning qo'llanilishi, til o'rganish jarayonidagi ahamiyati va uni o'zlashtirishning samarali usullari misollar bilan yoritiladi. Tadqiqot natijalari asosida ona tilida sintaktik tahlil nafaqat til tuzilishini chuqur anglash, balki til madaniyati, ijodiy fikrlash va muloqotning samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida ko'rsatiladi. Ushbu maqola tilshunoslar, pedagoglar va tilni chuqur o'rganishga qiziquvchi olimlar uchun nazariy va amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: ona tili, sintaktik tahlil, grammatik struktura, tilshunoslik, gap tuzilishi, til pedagogikasi.

Kirish:

Ona tili har bir insonning shaxsiyati va madaniyati shakllanishida asosiy o'rinni egallaydi, u orqali o'z fikr va hissiyotlarni ifodalash, bilim almashish va jamiyat bilan muloqot qilish imkoniyati yaratiladi. Tilning murakkab tuzilishi va ichki qoidalari uning o'ziga xosligini tashkil etadi, ayniqsa gap tarkibidagi so'zlar o'rtasidagi munosabatlar va mantiqiy bog'lanishlarni aniqlashda sintaktik tahlil muhim ahamiyat kasb etadi. Tilshunoslikning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lgan sintaktika, gaplarni tashkil etuvchi elementlar va ularning o'zaro aloqalarini tahlil qilish orqali tilning semantik va pragmatik jihatlarini ochib beradi. Shu sababli, ona tilida sintaktik tahlilning o'rni nafaqat nazariy tadqiqotlarda, balki til o'rgatish, tarjima, adabiyot tahlili kabi amaliy sohalarida ham katta ahamiyatga ega.

Asosiy qism:

Til tuzilishini tahlil qilish jarayonida sintaktik tahlil gapning asosiy va yordamchi qismlari, so'z birikmalari, qo'shma gaplar va murakkab strukturalarning o'zaro munosabatlarini aniqlashga qaratilgan. Bu tahlil usuli tilshunoslik nazariyasining bir qancha maktab va yo'nalishlari – strukturaviy, generativ, funksional va kommunikativ yondashuvlar doirasida o'rganilgan bo'lib, har birining o'ziga xos metodologiyasi mavjud. Strukturaviy yondashuv asosida til elementlari sintaktik birliklarga ajratilib, ularning gap ichidagi joylashuvi va vazifalari aniqlanadi; generativ nazariyada esa inson tafakkuri va tilning ichki mantiqiy qoidalari aks ettiriladi. Funksional yondashuvda sintaktik tahlil gapning kommunikativ maqsadlari, konteksti va pragmatik omillar bilan bog'liq jihatlarini orqali ko'rib chiqiladi.

Ona tilining o'ziga xosligi, tarixiy rivojlanishi va madaniy konteksti sintaktik tahlil jarayonida ham o'z aksini topadi. Milliy tilimizning grammatik tizimi va sintaktik strukturalari o'ziga xos murakkablik va boyliklarni tashkil etadi, chunki u tilning rivojlanish jarayonida turli ijtimoiy va madaniy omillarning ta'sirida shakllangan. Misol uchun, gapning asosiy tuzilishi – ot, fe'l va

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

qo‘shimchalar orasidagi munosabatlar, so‘z birikmalarining tartibi va ularning semantik yuklanishi tilimizning boy lug‘aviy merosi va mantiqiy tartibini aks ettiradi. Shuningdek, sintaktik tahlil usuli yordamida tilning intonatsion, stilistik va pragmatik jihatlari ham o‘rganilishi mumkin, bu esa ona tilining yanada chuqurroq anglanishi va to‘liq o‘zlashtirilishiga xizmat qiladi. Til o‘rgatish jarayonida sintaktik tahlilning qo‘llanilishi o‘quvchilarga til qoidalarini yanada tizimli va mantiqiy tushunish imkonini beradi. Grammatik strukturaning nozik jihatlari, jumladagi so‘zlar orasidagi bog‘lanishlarni tahlil qilish orqali o‘quvchilar tilning semantik boyligini kashf etadilar va o‘z fikrlarini aniq ifodalashga erishadilar. Shu bilan birga, tilni o‘rganishda sintaktik tahlil metodlari orqali mantiqiy fikrlash, analitik qobiliyat va tilshunoslik nazariyasini amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalari shakllanadi. Zamonaviy ta‘lim uslublari va interaktiv texnologiyalar yordamida sintaktik tahlilni o‘quv jarayoniga integratsiyalash tilning o‘ziga xosligini yanada ochib beradi va tilni o‘rganish samaradorligini oshiradi. Bundan tashqari, tarjima, adabiyot tahlili va stilistika kabi sohalarida sintaktik tahlilning qo‘llanilishi tilning murakkab strukturasi yanada chuqurroq o‘rganishga, tiliy nuanslar va mantiqiy bog‘lanishlarni aniqlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, sintaktik tahlil tilshunoslikning ilmiy adabiyotida keng o‘rganilgan mavzudir. Tadqiqotchilar tilning strukturaviy xususiyatlarini, jumla tuzilishini va sintaktik birliklarning o‘zaro aloqalarini aniqlash orqali til modellari va nazariyalarini ishlab chiqqanlar. Ushbu tadqiqotlar asosida tilning mantiqiy va semantik strukturasi aks ettiruvchi qoidalar, jumla tarkibidagi muhim aloqalar va ularning til funksiyalariga ta‘siri aniqlangan. Shuningdek, tilshunoslik sohasidagi nazariy yondashuvlar, ayniqsa, generativ grammatika, inson tafakkuri va til o‘rtasidagi bog‘lanishni yoritishda sintaktik tahlilning roli katta ekanligini ko‘rsatadi. Bu yondashuvlar tilni ilmiy darajada tahlil qilish, til modelini yaratish va tilning rivojlanish jarayonini o‘rganishda muhim vosita hisoblanadi.

Tilning rivojlanish jarayonida sintaktik tahlil metodlari qadimgi tilshunoslik an‘analaridan tortib zamonaviy tilshunoslik nazariyalarigacha keng qo‘llanilgan. Tarixiy manbalarda tilning sintaktik tuzilishini o‘rganishning ilk urinishlari mavjud bo‘lib, ular tilning mantiqiy va semantik bog‘lanishlarini aniqlashga qaratilgan edi. Zamonaviy davrda esa tilshunoslikda kompyuter texnologiyalari, sun‘iy intellekt va avtomatlashtirilgan tahlil usullari yordamida sintaktik tahlil yanada mukammallashtirildi. Bu usullar tilni elektron matnlar, raqamli adabiyot va onlayn ma‘lumotlar asosida tahlil qilishda qo‘llanilib, tilshunoslik ilmiy hamjamiyatiga yangi yondashuvlar va metodologiyalarni taqdim etdi. Shu tariqa, ona tilida sintaktik tahlil nafaqat nazariy tadqiqotlarda, balki amaliy qo‘llanmalarda ham o‘z o‘rniga ega bo‘lib, tilni to‘g‘ri va samarali o‘rganishga yordam beradi.

Ona tilida sintaktik tahlilning o‘ziga xosligi shundaki, u tilning murakkab strukturasi ko‘zda tutgan holda, gap tarkibidagi so‘zlar orasidagi mantiqiy va semantik bog‘lanishlarni aniqlash imkonini beradi. Til elementlarining tartibi, jumladagi grammatik munosabatlar va sintaktik birliklarning funksiyalari – bularning barchasi tilning an‘anaviy grammatik nazariyasini yangicha, tizimli va ilmiy asosda qayta ko‘rib chiqishga xizmat qiladi. Shu orqali tilshunoslar tilni yanada chuqurroq o‘rganish, uning tuzilishini va mantiqiy xususiyatlarini ochib berish imkoniga ega bo‘lishadi. Ushbu yondashuv o‘z navbatida til o‘rgatishda, yozma va og‘zaki muloqotda to‘g‘ri ifoda etish qobiliyatini oshirish, adabiy uslub va stilistik elementlarni mukammallashtirishga olib keladi. Natijada, ona tilida sintaktik tahlil o‘quvchilarning nafaqat tilni, balki fikrlash jarayonini, mantiqiy tahlil va muammolarni hal etish qobiliyatini ham

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

rivojlantiradi. Shu bilan birga, sintaktik tahlilning ilmiy va amaliy qo'llanilishi til madaniyatining rivojlanishi, tilning ijtimoiy funktsiyalarini yanada mukammal o'rganish va tilshunoslik nazariyasini kengaytirish borasida ham muhim rol o'ynaydi. Adabiyot, ilmiy maqolalar, darsliklar va pedagogik qo'llanmalar orqali tilning grammatik strukturalari, jumla tuzilishi va tiliy bog'lanishlarni o'rganishning ahamiyati keng tarqalgan. Zamonaviy texnologiyalar yordamida sintaktik tahlil usullarini avtomatlashtirish, raqamli matnlarni tahlil qilish va natijalarni vizualizatsiya qilish imkoniyatlari esa tilshunoslik tadqiqotlarida yangi ufqlarni ochmoqda. Bunday yondashuvlar o'z navbatida tilni o'rganish jarayonini interaktiv, dinamik va samarali qiladi, bu esa o'quvchilar va tilshunoslar uchun qimmatli resursga aylanadi.

Xulosa:

Umuman olganda, ona tilida sintaktik tahlil tilning strukturaviy, semantik va pragmatik jihatlarini chuqur tahlil qilishda, uning mantiqiy qoidalarini aniqlashda va til pedagogikasida samarali qo'llaniladigan metod hisoblanadi. Maqolada keltirilgan misollar va nazariy asoslar sintaktik tahlilning nafaqat ilmiy tadqiqotlarda, balki amaliy sohalarida – til o'rgatish, tarjima, adabiyot tahlili va stilistika kabi yo'nalishlarda ham o'z o'rnini topishini ko'rsatadi. Tilning murakkab tuzilishi va uning tarixiy rivojlanishi sintaktik tahlil yordamida yanada aniqroq aks etib, til madaniyatining boyligini, mantiqiy tartibini va ifoda uslublarining xilma-xilligini ochib beradi. Shunday ekan, ona tilida sintaktik tahlilni chuqur o'rganish va qo'llash zamonaviy tilshunoslik nazariyasini boyitish, til o'rgatish jarayonini takomillashtirish va muloqot madaniyatini rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.

Ushbu maqolada bayon etilgan fikrlar tilshunoslik nazariyasining rivojlanishi va tilni o'rganish jarayonidagi zamonaviy yondashuvlar asosida shakllangan bo'lib, sintaktik tahlilning nazariy va amaliy tomonlarini chuqur o'rganishga intilgan har bir olim va pedagog uchun qimmatli manba hisoblanadi. Tilning murakkab strukturasi va mantiqiy qoidalari, so'zlar va iboralarning o'zaro bog'lanishi orqali ifodalanadigan til ma'nosini to'liq anglash, zamonaviy ta'lim uslublari yordamida o'quvchilarga o'z tilini chuqurroq o'zlashtirish imkoniyatini beradi. Shu sababli, ona tilida sintaktik tahlil nafaqat tilshunoslikning nazariy asoslarini mustahkamlash, balki til madaniyati va muloqot samaradorligini oshirishda ham beqiyos rol o'ynaydi.

Adabiyotlar:

1. Асад Дилмурод. Кўчки (қисса ва ҳикоялар). – Тошкент, 1991. – 396 б. – АДК.
2. Зверева Е.Н., Эбер И.Г. Brush Up Your Grammar.(Сборник коротких рассказов и диалогов на англ-м языке). – Л., 1965. – 122 с. – ВУГ.
3. Хаққулова, Д. (2024). ABDURAHMON GO 'ZAL-YASSAVIYSHUNOS. *PEDAGOG*, 7(6), 8-15.
4. Хаққулова, Д. (2024). ADABIYOTSHUNOS OLIM ABDURAHMON GO 'ZALNING TADQIQOTLARI XUSUSIDA. *PEDAGOG*, 7(5), 548-555.
5. ХАҚҚУЛОВА, Д. (2023). BADIYLIK MASALALARI TADQIQIDA OLIM MAHORATI. *Наука и технология в современном мире*, 2(5), 5-11.
6. Abduvasiyevna, X. D. (2024). SO 'Z TUZILISHI VA SO 'Z YASASH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 261-266.

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

7. Abduvasiyevna, X. D. (2024). NUTQ MADANIYATI VA OG ‘ZAKI MULOQOT. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 255-260.
8. Abduvasiyevna, X. D. (2024). MATN TAHLILI VA MAZMUNNI TUSHUNISH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 279-284.
9. Abduvasiyevna, X. D. (2024). GAP TUZILISHI VA UNING TURLARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 267-272.
10. Abduvasiyevna, X. D. (2024). ONA TILIDA IMLO QOIDALARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 273-278.
11. Икромова, С. А. (2024). ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИИ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 26-31.
12. Икромова, С. А. (2024). INTELLEKT VA IQBOL: KOGNITIV PSIXOLOGIYA. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 99-104.
13. Икромова, С. А. (2024). ОСНОВНЫЕ ОБЩИЕ ПОНЯТИЯ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПСИХОЛОГИИ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 20-25.
14. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КРИЗИСЫ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 29-35.
15. Икромова, С. А. (2024). ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ И ПАМЯТЬ ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 59-65.
16. Икромова, С. А. (2024). PSIXOLOGIK SALOMATLIK VA UNING JAMIYATDAGI ROLI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 93-98.
17. Икромова, С. А. (2024). КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ И ТЕРАПИЯ ЛЮДЕЙ В СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЕ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 8-14.
18. Икромова, С. А. (2024). ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПСИХОЛОГА. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 63-68.
19. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ИХ РЕШЕНИЯ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 46-52.
20. Akbarovna, I. S. (2024). THE IMPORTANCE OF FORMING MATHEMATICAL CONCEPTS. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 912-917.
21. Икромова, С. (2023). INTERPRETATION OF THE PSYCHOLOGICAL SAFETY FACTOR IN RELATION TO DESTRUCTIVE INFORMATION IN ADOLESCENTS. *Modern Science and Research*, 2(9), 390-394.
22. Akbarovna, I. S. (2023). O'smirlarda destruktiv axborotlarga nisbatan mafkuraviy immunitet shakllantirish.
23. Икромова, С. А. (2024). ЭТАПЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КОНСУЛЬТАЦИИ. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 875-881.
24. Akbarovna, I. S. (2024). PSIXOLOGIK XIZMAT ASOSLARI. PSIXOLOGIYA VA SOTSIOLOGIYA ILMIY JURNALI, 2(4), 54-60.

25. Ikromova, S. A. (2024). BASICS OF PSYCHOLOGICAL SERVICES. PEDAGOG, 7(5), 670-676.
26. Akbarovna, I. S. (2024). PSIXOLOGIK MASLAHAT BOSQICHLARI. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(3), 860-866.
27. Akbarovna, I. S. (2023). Adolescence during Destructive Behavior Appearances the Problem Learning Condition. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 105-109.
28. Akbarovna, I. S. (2023). Study of the Formation of Ideological Immunity By Foreign and Russian Researchers. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 235-239.